

Можем ли мы исправить ситуацию с прогрессом морального нигилизма в Украине и регрессом общечеловеческих ценностей? Да, безусловно. Что касается путей преодоления морального нигилизма, я бы предложил: категорическое следование принципам справедливости; обязательный приоритет закона (неотвратимость наказания точно улучшит ситуацию); стратегию, направленную на удовлетворение основных потребностей личности. Если же говорить о профилактических мерах, мне видится следующее: введение в систему образования принципов мультикультурализма и толерантности как на законодательном, так и на общепотребительном поле; создание концепции интеллектуально-аксиологического развития личности, основанной на категорическом императиве морали; развитие социокультурных универсалий как основы успешной жизни.

Литература:

1. Sendschreiben an J. C. Lavater und J. G. Fichte über den Glauben an Gott. 2012. 156 p.
2. Социологический энциклопедический словарь / [ред.-координатор Г.В. Осипов]. Москва: ИНФРА М-НОРМА, 1998. 488 с.
3. Ницше Ф. Воля к власти. Опыт переоценки всех ценностей. Москва: Культурная революция, 2005. 880 с.
4. Ролз Джон. Теория справедливости. Новосибирск: НГУ, 1995. 532 с.

Гомілко О.Є.

*Інститут філософії ім. Г. Сковороди НАН України
(Україна, м.Київ),
провідний науковий співробітник,
доктор філософських наук, професор*

УРОКИ БРЕКЗИТУ: ЦИФРОВА ЛОГІКА «НЕГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ»

Попри численні застереження стосовно розчинення національних держав у транснаціональній глобальній перспективі – політичний ландшафт сучасної Європи визначають саме вони. Найгучнішим доказом самозбереження національної держави став Брекзит. Попри

неочікуваність та парадоксальність результатів референдуму Брекзит керується певною логікою та постає закономірним проявом культурних змін, котрі несе у собі цифрова доба. Результати президентських та парламентських виборів в Україні 2019 року так само випадають із звичного бачення політичних процесів. Але, якщо Брекзит відбувся завдяки акценту на ідеї національної держави, то українські вибори 2019 року здебільшого всупереч їй. Українці з легкістю «ризикнули» власною державою заради власних мрій про краще життя, тоді як британці заради величі власної держави дозволили полонити себе ілюзією про колишню Велику Британію.

Події 2016 року в Великобританії та 2019 року в Україні знаменують настання нових політичних реалій завдяки перемозі віртуального світу над реальним. Але якщо віртуальний світ складається із мрій та ілюзій, то реальний світ більше схожий на хаос невизначеності та занепаду. Не випадково у фільмі британського режисера Тобі Хейнса «Брекзит: негромадянська війна» (2019), головний політичний стратег кампанії на користь виходу Британії із Євросоюзу Домінік Маккензі Каммінгс говорить про Брекзит як найбільшу сенсацію після падіння Берлінського муру. Суть цієї сенсації полягає у кардинальній зміні пріоритетів західного світу: замість руйнування стін між державами відбувається зведення нових, більш небезпечніших та міцних – стін недовіри та непорозуміння. На жаль, пандемія COVID-19 значно посилила цю тенденцію.

Парадоксальним фактом Брекзиту є те, що згідно соціологічних досліджень (зокрема у фокус-групах), на котрі спиралась кампанія за збереження Британії у Єврозоні, реальні настрої британських громадян були на користь останнього. Тобто наукова соціологія помилилась, даючи оптимістичний прогноз стосовно європейської перспективи Британії. Подібна ситуація склалась під час президентських перегонів у США, коли соціологічні дані показували перемогу Хіларі Клінтон, а не нинішнього президента країни Дональда Трампа. То ж постмодерністський скепсис стосовно істинності наукових знань отримав додаткове підтвердження. Складається враження, що наука все частіше почала давати хибний результат, що значно підриває до неї довіру. Насправді ж такий збій у наукових прогнозах відбувається тому, що наука пристосована до дійсної реальності. Вона говорить про реальний стан речей. Тоді як потужне втрчання у неї віртуально-

го світу робить останню гібридною сутністю, що підважує істинність наукового аналізу. То ж проблема не у науці, а у якості реальності, з котрою вона має справу.

Яка ж реальність уможливила Брекзит? Відповідь на це питання звучить у вже згадуваному фільмі: «Це повстання проти істеблішменту», «Це тотальна війна. Наш прем'єр – лайно. Він на це заслужив. Виживає хтось один». Отже, йдеться не стільки про референдум, скільки про руйнацію існуючих політичних інститутів та спробу докорінної зміни суспільства. Плідним ґрунтом для виникнення у британському суспільстві став породжений релятивізмом постмодернізму нігілізм та нарцисизм. Замість традиційних політтехнологічних методів проведення компанії натхненники Брекзиту звернулись до новітніх інформаційних технологій. Саме останні дали можливість перетворити категорію розчарованих та пасивних британських громадян у союзників виходу. Тоді як політичні сили, котрі захищали вибір на користь Євросоюзу, у своїй політичній боротьбі поклались на традиційні наукові підходи.

Брекзит використав принципово нові методи ведення виборчих кампаній. Тоді як противники Брекзиту спирались на соціологічні опитування та роботу у фокус-групах. Особливістю таких традиційних методів роботи з виборцями є їх якісний характер, котрий занижує точність результату. Тоді як компанії, котрі здійснювали супровід Брекзит (головними чином йдеться про *AggregatIQ*), орієнтувались на кількісні методи. Останні, використовуючи складні алгоритми, забезпечують більш точний результат.

Ключове призначення таких алгоритмів полягає у забезпеченні можливостей *мікротаргетування* користувачів інтернету. Завдяки цій технології людей перетворюють на політичну мішень маніпулювання їх голосом. Виявлення на мікро (індивідуальному) рівні чутливих до певного контенту точок сприйняття уможлиблює більш точний вплив на політичний вибір користувачів. Для цього потрібно, з одного боку, найбільш точно схарактеризувати людину, зібравши про неї максимальну кількість інформації, а з іншого – на підставі цих знань створити повідомлення, завдяки котрому відбудеться маніпулювання її політичною свідомістю. Мікротаргетування використовують не лише у політичних цілях. Це також ефективна маркетингова технологія. Основна бізнес ідея компанії *AggregatIQ* полягає у збиранні

та аналізу персональних даних з тим аби 1) зробити фейкові (недостовірні) політичні тези персоналізованими; 2) персонально розіслати їх користувачам; 3) змусити останніх зробити «потрібний» замовнику певної політичної послуги вибір.

То ж, цифрова епоха технічно забезпечує потужну можливість примусового скерування персонального вибору, що розхитує такі фундаментальні засади європейської цивілізації як індивідуальна свобода та демократія. Перетворення користувача інтернету у мікро-мішень робить його придатним для використання у здійсненні певних цілей. Це можуть бути не лише погані цілі. Подібні технології мають перспективу обмежити насильство та людську агресію. Втім, у будь-якому разі внаслідок мікротаргетування людину позбавляють її фундаментальної онтологічної характеристики – свободи вибору. Таким чином у зону ризику потрапляє буття людини. Втім, важливо означити, що цифрова революція – це не лише ризики, але й нові та продуктивні можливості еволюційного розвитку людства у напрямі подолання постмодерністського релятивізму, нігілізму та нарцисизму. Дана теза суперечить прогресофобській візії майбутнього людства.

Ідейна природа Брекзиту значною мірою визначена позицією лібертаріанського анархізму. Останній ґрунтується на глибокій зневазі до політичних еліт на підставі звинувачень їх у корупції та руйнуванні країни. Варто зазначити, що поняття лібертаріанства є досить популярним у сучасному політичному дискурсі, хоча не досить чітко визначеним. Його значення може простягатись від визнання доцільності існування певних політичних та моральних норм та інституцій до їх тотального заперечення. Ідея індивідуальної свободи та мінімізації втручання держави, котра в засадничує лібертаріанство, усе більше знаходить своїх прихильників і серед українських політиків. Так, представник президента України у Верховній Раді Руслан Стефанчук у свій час заявляв, що політична партія «Слуга народу» сповідує ідеологію лібертаріанства⁴. Хоча на той час лідер правлячої політичної сили Дмитро Разумков його не підтримав⁵. То ж українські політичні сили мають також визначити своє бачення лібертаріанства. Адже до-

⁴ Див. https://lb.ua/file/person/4574_stefanchuk_ruslan_alekseevich.html

⁵ Див. https://lb.ua/news/2019/07/12/432060_sluge_naroda_nametilis.html

вільне його тлумачення приховує небезпеки руйнування державності особливо в умовах її становлення.

Однак лібертаріанство означає не лише спротив державним інституціям та сталому політичному порядку. Той факт, що лауреатом Нобелівської премії з економіки у 2017 році став американський вчений Річард Талер, котрий є автором поняття «лібертаріанський патерналізм», говорить про евристичний потенціал даного поняття [Див. Талер, 2018]. Він отримав премію за внесок у дослідження економічної поведінки, котра спирається на розроблену ним теорію керованого вибору. У цілях спонукання людини до правильного вибору Р. Талером запропоновано стратегію, котра об'єднує, з одного боку, патерналізм, а з іншого – індивідуальну свободу вибору. Вчений вважає, що власний вибір людина має реалізувати на підставі раціональних аргументів, а не під впливом емоційних станів. Прийняти правильне рішення людині мають «допомогти» різного роду інституції. Підштовхуючи до нього, вони захищають людину від проявів слабого самоконтролю, надмірного емоційного реагування, бажання володіння, схильності до переспоживання тощо. Дослідження Р. Талера стосуються економічної сфери життя людини. Втім, поняття «лібертаріанський патерналізм» можна було б застосувати також у дослідженні політичної сфери життя людини у контексті проблеми вдосконалення механізмів демократичного вибору. Тоді уроки Брекзиту, можливо б більше надихали на перспективу, ніж попереджали про ризики.

Література:

1. Талер, Р. (2018) Поведінкова економіка. Як емоції впливають на економічні рішення, пер. С. Крикуненко, К.: Наш формат, с. 464.
2. Moore, M. (2019) Democracy Hacked. How Technology is Destabilizing Global Politics, Oneworld, 2019, 320 p.
3. Wilber, K. (2017) Trump and a Post-truth World, SHAMBHALA. BOULDER. 2017, 149 p.